UNIVERSITY OF TAMPERE

FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

28.1.2019, Helsinki

Lausunto Eduskunnan Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle:
Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018

Kiitän mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto Eduskunnan Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle (2018).

Tasa-arvovaltuutetun kertomus on ensimmäinen laatuaan ja pidän sen antamista eduskunnalle merkittävänä. Kertomus tarjoaa erinomaisen katsauksen tasa-arvovaltuutetun laajaan ja tärkeään työnkuvaan, sukupuoleen perustuvan syrjinnän olemassaoloon ja yleisyyteen Suomessa, sekä tasa-arvolain valvontatyön kestohaasteisiin, kuten resurssien vähäisyyteen.

Tasa-arvovaltuutetun kertomus asettaa suomalaisen tasa-arvon, tasa-arvolainsäädännön valvomisen ja tasa-arvopolitiikan myös niiden laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen vaikuttaakin laajempi yhteiskunnallinen ilmapiiri, poliittinen sitoutuminen paitsi tasa-arvoon myös muihin keskeisiin yhteiskunnallisiin normeihin ja normistoihin kuten perusoikeuksiin ja kansainvälisiin ihmisoikeuksiin.

Tasa-arvovaltuutetun antamien suositusten merkitystä ei voi kylliksi korostaa. Niiden toimeenpanoon seuraavalla hallituskaudella on kiinnitettävä erityistä huomiota. **Suositusten ja niiden toimeenpanon tulee näkyä seuraavan hallituksen hallitus- ja tasa-arvo-ohjelmassa**.

Poliittinen sitoumus sukupuolten tasa-arvoon tulee olla myös selvästi esillä tulevassa hallitusohjelmassa, toisin kuin Sipilän hallituksen hallitusohjelmassa. Hallituksen sitoutuminen sukupuolten tasa-arvoon muodostaa selkänojan esimerkiksi ministeriöissä tehdylle tasa-arvotyölle. Samalla sillä on laajaa yhteiskunnallista merkitystä tasa-arvo- ja ihmisoikeusmyönteisen ilmapiirin luomisessa.

Seuraavan hallituksen tulee myös käynnistää keskustelu sukupuolten tasa-arvon normatiivisista sisällöistä. Esimerkiksi Ruotsissa on jo pitkään määritelty sukupuolten tasa-arvon visio, jonka pohjalta tasa-arvoa edistetään konkreettisin toimin. Tällöin tasa-arvopolitiikasta ei muodostu tempoilevaa ja yksittäisiin näennäisiin uudistuksiin keskittyvää.

Tasa-arvovaltuutetun antaman kertomuksen perusteella on selvää, että **poliittisen sitoumuksen sukupuolten tasa-arvoon tulee näkyä aiempaa vahvemmin tasa-arvoviranomaisille ja tasa-arvotyölle myönnetyissä resursseissa**. **Sama koskee myös Suomen tasa-arvopolitiikan kesto-ongelmaa: naisiin kohdistuvaa väkivaltaa**.

Address
Faculty of Social Sciences
FI-33014 University of Tampere

Street address
Kalevantie 5

Tel +358 3 355 111

soc.info@uta.fi

Business ID 0155668-4
Domicile Tampere
www.uta.fi/en

Kuten tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta ilmenee, tässä on vielä paljon tehtävää. Tasa-arvovaltuutetun toimiston taloudelliset resurssit eivät ole kasvaneet 2000-luvulla toteutettujen tasa-arvolain uudistusten (2005 ja 2015) johdosta lainkaan. Sivuilla 60-61 kirjoitetaan:

> ”Vuosina 2005 ja 2015 toteutetuilla lainuudistuksilla säädettiin työpaikkojen tasa-arvosuunnitelmille minimisisältö ja suunnitteluvelvollisuuden laiminlyönti sanktioitiin. Lisäksi palkkakartoitukset tulivat pakolliseksi osaksi tasa-arvosuunnittelua. Nämä uudistukset lisäsivät huomattavasti tasa-arvovaltuutetun valvonta- ja ohjaustehtäviä. Työnantajien tasa-arvosuunnittelu- velvoitteen piirissä on noin 8300 työnantajaa. Tasa-arvovaltuutetun velvollisuutena on valvoa myös noin 3000 oppilaitoksen tasa-arvosuunnittelua. **Tasa-arvovaltuutetulle ei kuitenkaan ole osoitettu lainkaan lisäresursseja näiden tehtävien hoitamiseen**.”

On huomattavaa, että tämä vaikeuttaa sukupuoleen perustuvan syrjinnän valvontaa ja poistamista. Erityisesti tasa-arvosuunnitteluun ja tasa-arvon edistämiseen liittyvät tehtävät kärsivät resurssipulasta. Samalla tehokas syrjinnän valvominen ja poistaminen vaatisi nimenomaan tasa-arvon edistämiseen tähtääviä toimia, mikä on syrjintää ennaltaehkäisevää, koska se lisää tietoisuutta sukupuolten tasa-arvosta, syrjinnänvastaisesta lainsäädännöstä ja tasa-arvosuunniteluvelvoitteista.

Pidän tasa-arvovaltuutetun kertomuksessa käsitellyistä asioista palkkatasa-arvon toteutumattomuuden ja raskaussyrjinnän esiin nostamista hyvänä. Kumpaankin aihepiiriin liittyy erittäin vakavia tasa-arvo-ongelmia, joilla laajaa yhteiskunnallista merkitystä suhteessa naisten työmarkkina-asemaan. Esimerkiksi **raskaussyrjinnän nostaminen yleisyydessään ja räikeydessään tasa-arvopolitiikan painopisteeksi on kannatettavaa**. Kuten sukupuolten tasa-arvo-ongelmat muutenkin, raskaussyrjintä ei koske vain naisia, jotka ovat raskaana, vaan myös heitä, joilla epäillään olevan mahdollisuus tulla raskaaksi. Pöyristyttävimmät esimerkit syrjinnästä liittyvät nollatuntisopimuksilla työskenteleviin, joista enemmistö on naisia (s.37-40). Ongelma on tiedostettu pitkään ja asiaa selvitetty jo lähes 15 vuotta sitten valtuutetun vaatimuksesta, mutta asia ei ole edennyt poliittisessa valmistelussa.

Samalla rinnalla on kuljetettava huomiota muuhun sukupuoleen perustuvaan syrjintään työelämässä, paitsi naisten myös sukupuolivähemmistöjen kohdalla.

Valtuutetun kertomuksessa – kuten yhteiskunnallisessa keskustelussa yleensäkin – korostuu perhevapaauudistuksen merkitys. Se tuleekin olemaan seuraavan hallituskauden keskeinen asia, erityisesti suhteessa isille korvamerkityn osuuden kasvattaminen. Samalla valtuutetun kertomuksen pohjalta on selvää, että perhevapaauudistus ei kuitenkaan ole sukupuolten tasa-arvon ”pullonkaula”, eli sen toteuttaminen ei tule ratkaisemaan ongelmia. Esimerkiksi subjektiivinen päivähoito-oikeus on palautettava, mitä voidaan perustella sekä lasten oikeuksien että sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Räikein ihmisoikeusloukkaus on translain lisääntymiskyvyttömyysvaatimus, joka on edelleen sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen edellytys. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut tämän vaatimuksen ihmisoikeussopimuksen vastaiseksi. Suomi on saanut moitteita useilta kansainvälisiltä ihmisoikeuselimiltä. **Translaki olisikin uudistettava pikaisesti vastaamaan Suomen kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita**.

Valtuutetun kertomuksessa on myös kiitettävää, että sukupuolen moninaisuuden käsittelylle on varattu oma osionsa tasa-arvovaltuutetun kertomuksessa. Sen sijaan siinä ei käsitellä risteävää syrjintää, koska aiheen katsotaan kuuluvan yhdenvertaisuusvaltuutetulle. **Intersektionaalisuus** käsitteenä, ymmärrys siitä että tasa-arvon toteutumiseen tai esteisiin siinä, vaikuttaa paitsi sukupuoli myös esimerkiksi rotu, etnisyys, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen, ja uskonto, olisikin tuotava **vahvemmin niin valtuutetun työhön kuin suomalaiseen tasa-arvopoliittiseen keskusteluun**.

Tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta ilmenee hyvin, kuinka **naiset ovat kohdanneet väkivaltaa Suomessa pitkäkestoisesti ja vakavasti**. Kertomuksessa esitellään keskeiset kansalliset ja kansainväliset tilastot, jotka ovat karua luettavaa Suomen osalta. Esimerkiksi Euroopan perusoikeuksen viraston FRA:n vuoden 2014 tutkimuksen mukaan häirintä ja väkivalta ovat Suomessa yleisempiä kuin EU:ssa keskimäärin. Tasa-arvobarometri (2017) ja kouluterveyskysely (2017) toivat oman vakavan lisänsä naisten ja tyttöjen kohtaamaan häirinnän yleisyyteen.

Samalla kansalliset toimet ja väkivaltatyön resursointi laahaavat perässä. On ensiarvoisen tärkeää huomata, että jälleen naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksien edistämisen ongelmana suhteessa sukupuolistuneeseen väkivaltaa ei ole tutkitun tiedon puute, vaan poliittisesta tahdon puute suhteessa toimeenpanoon ja ennen kaikkea siihen vaadittavista resursseista.

Väkivallan vastainen työ on keskittynyt Istanbulin sopimuksen ratifiointiin. Sopimus tuli Suomen osalta voimaan vuonna 2015. Valtuutetun kertomuksessa kerrataan, että **sopimuksen kansallisesta toimeenpanosta on tehty suunnitelma, mutta väkivaltaongelman vakavuudesta huolimatta toimeenpanolle ei ole varattu omaa rahoitusta tai muuta resursointia**. Istanbulin sopimuksessa velvoitetaan myös raiskauksen tunnusmerkistön määrittelemistä suostumukseen perustuvaksi.

Toivoisin lisäksi kiinnitettävän huomiota tasa-arvopolitiikan tutkijoina valtuutetun kertomukseen kirjoittamamme taustapaperin keskeisiin huomioihin, joista nostan tässä esiin muutaman:

- Talouskriisi ja talouskuripolitiikka ovat heikentäneet sukupuolten tasa-arvoa Suomessa. Tämän johdosta olisi kaivattu vahvaa tasa-arvopolitiikkaa, mutta trendi on ollut päinvastainen ja tasa-arvopolitiikkaa heikentävä.
- Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen nykykäytännöissä ja etenkin niiden toimeenpanossa on edelleen paljon kehitettävää. Lakiesitysten sukupuolivaikutusten arviointi on nykykäytännöistä vakiintunein, mutta sukupuolivaikutusten arviointien määrässä ja laadussa on lukuisia puutteita, jotka heikentävät niiden vaikuttavuutta.
- Nykyistä selkeämmät kansalliset ja hallinnonalakohtaiset tasa-arvotavoitteet tukisivat sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista.
- Hallituspolitiikan muutokset, etenkin siirtymä kohti strategista, tiivistä hallitusohjelmaa, ovat kaventaneet tasa-arvopolitiikan roolia ja vähentäneet tasa-arvopolitiikan näkyvyyttä hallituspolitiikan kokonaisuudessa.

UNIVERSITY OF TAMPERE

FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

- Talouspolitiikka vaikuttaa miehiin ja naisiin ja eri mies- ja naisryhmiin eri tavalla ja voi heikentää sukupuolten tasa-arvoa. Esimerkiksi vuosien 2016–2018 vero- ja etuusmuutokset ovat heikentäneet sukupuolten taloudellista tasa-arvoa.
- Sukupuolitietoisen budjetoinnin kehittäminen ja toimeenpano toisi siksi merkittävän lisäyksen tasa-arvopolitiikan keinovalikoimaan.
- Kilpailukykysopimus heikensi etenkin julkisen sektorin ja naisten työmarkkina-asemaa ja ansiotasoa.

Yhteenvetona voidaankin todeta, että tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta ilmenee hyvin sukupuolten tasa-arvon monisyinen ja monialainen, koko yhteiskuntaa leikkaava luonne. Tämän vuoksi kaikkien tehtyjen poliittisten uudistusten, erityisesti isojen rakenneuudistusten, joita on tällä hallituskaudella ollut useita, sukupuolivaikutusten arviointi pitää jatkossa toteuttaa etukäteen. Sukupuolten tasa-arvoon sitoutumisen tulee näkyä kaikissa poliittisissa päätöksissä. Muutoin poliittisten uudistusten luonne voi olla sukupuolten tasa-arvon vastainen, millä on laajaa merkitystä, ei vain esimerkiksi työmarkkinoilla, vaan myös suhteessa sukupuolistuneeseen väkivaltaan ja häirintään, jotka myös rakentuvat sukupuolistuneille valtasuhteille yhteiskunnassa. Niiden tasa-arvoviranomaisten, joiden tehtävänä on toimeenpanna ja valvoa tätä politiikka, riittävät resurssit pitää on turvattava.

Johanna Kantola
Professori
Sukupuolentutkimus
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Tampereen yliopisto

Puh. 040 745 7967
johanna.kantola@tuni.fi